

РЕЦЕНЗІЇ

Надія Бабич

ЩЕ ОДИН АРГУМЕНТ САМОДОСТАТНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Рец. на працю: **Кочан І. М. Українська наукова лексика і міжнародні компоненти в термінології: навчальний посібник** (К. : „Знання”, 2013. – 204 с.).

Відомо, що саме обсяг і національна основа термінологічної лексики провідних галузей науки і практики суспільного життя визначають самодостатність кожної національної мови. Зрозуміло також і те, що міжнародний компонент змісту і форми наукової лексики забезпечують її функціональність не лише в межах національного, а й глобалізованого європейського та світового терміновжитку.

Історія українського термінотворення засвідчує як загальномовні, так і специфічні словотворчі процеси, які, зрозуміло, значною мірою залежали від статусу мови в умовах бездержавності, від політики влади, а також від наукових ідей мовознавців щодо засобів і способів словотворення. Кожна епоха залишала в термінологічній лексиці свої прикметні результати, які коливалися від ультрапуризму до прямих кальок або політично аргументованих чужомовних засвоєнь. Неодноразово виникало завдання впорядкувати українську терміносистему, для чого створювалися термінологічні комісії, очолювані провідними ученими тієї чи тієї наукової галузі із залученням або й ні мовознавців.

Нові часи, сьогодення вимагають постійної роботи таких комісій. І не лише на державному, а й, вважаємо, на внутрігалузовому рівні. І до цієї роботи повинні долучатися молоді спеціалісти, які добре володіють як українською мовою, так і мовами іноземними. Їх готують сучасні ВНЗ, зокрема й на заняттях зі спецкурсів.

Навчальний посібник І. М. Кочан „Українська наукова лексика і міжнародні компоненти в термінології” – праця не лише для студентів філологічних спеціальностей, як зазначено в анотації, а й для всіх, хто реалізує себе в нових поняттях та свого фаху, їх іменуванні, адже науково-технічний процес сьогодні впливає навіть на побутове мовлення.

У посібнику чотири розділи: 1. Дослідження міжнародних компонентів у сучасному мовознавстві. 2. Специфіка компонентів іншомовного походження в сучасній українській мові. 3. Специфіка компонентів, що можуть уживатися у пре- і постпозиціях. 4. Специфіка постпозиційних компонентів.

Обсяг наукової інформації в кожному розділі значний за змістом і актуальний за практичною зорієнтованістю. Автор праці І. М. Кочан, відомий в науковому світі термінознавець, а в поширенні наукових досягнень в освітньому процесі навіть провідний методист, добре знає проблеми національного й запозиченого у мові взагалі, й у термінології зокрема, раціонально синтезувала обсяг інформації, необхідної для студентів. Парадигматика і синтагматика термінів з міжнародними компонентами пояснені як чинник системності термінів з урахуванням статусу міжнародних терміноелементів.

Доступно та на належному науковому рівні пояснені ономасіологічний та семасіологічний аспекти творення термінів із міжнародними компонентами. Взагалі у цьому посібнику спостерігаємо зразкові прийоми дотримання міжпредметних зв'язків, у першу чергу філологічних дисциплін: загального мовознавства, історії мовознавства, історії термінознавства, прагматики, когнітивістики тощо.

Важливо, що після кожного підрозділу в розділі студентів запропоновано список використаної автором літератури для самостійного поповнення отриманої інформації з актуальних у термінознавстві проблем.

На наш погляд, дуже важливими для сучасної студентської молоді є пояснення у Вступі

причини запозичень: це потреба у поповненні або створенні лексико-семантичної групи, яка була відсутньою або недостатньо заповненою у певний час (це зазвичай реалії чужого життя), а також семантичне обмеження питомого слова, усунення його багатозначності або кількаслівність національного вислову і можливість заміни його повноцінним однослівним (с. 5).

Під час ознайомлення з цим посібником у нас все нав'язливішою ставала думка про необхідність спецкурсу і посібника для нього про вплив українських термінних слів на лексичний склад інших мов. Українська мова не була і ще не є мовою міжнародною (це наша доля і наша провина), але вплив її на міжнаціональну фахову мову, очевидно, що мав бути.

Значний інтерес викликають інформація з історії поняття „інтернаціоналізми”, а також міркування автора посібника щодо сфер функціонування цього терміна та новочасних дефініцій „міжнаціональний, міжнародний”. І хоч у цьому дискусійному міркуванні автор не ставить власної крапки, зацікавлена людина має поживу для роздумів. Зазначимо, що думки вітчизняних та зарубіжних мовознавців, зокрема теоретиків і практиків термінотворення, включені в єдиний гармонійний динамічний контекст, а не в контекст контрастності.

Не зовсім погодившись з автором, що українська мова вбирає лише ті іншомовні слова, які не мають національних відповідників (це було б ідеально!), підкреслимо той аспект викладу проблеми, який інформує про **способи** адаптації іншомовних слів в українському мовному середовищі. Це не лише науковий, а й практичний аспект культури мовлення. Наведений у праці вислів О. Гончара про те, що „переймання готової термінології пригнічує авторитет народу, виразно натякає на неспроможність виробити власну...” (с. 13), і образна думка М. Ковалю про вплив чужого слова, чужого терміна зокрема на мову національну як вплив „емісарів у руках лиходія для скритого, але послідовного руйнування рідної мови” (с. 13) можуть викликати заперечення сучасних глобалістів, але спонукатимуть поміркованих до творчої праці задля збереження самобутності мови.

Список вітчизняної наукової літератури з проблеми іншомовних слів і словотвірних елементів зокрема, праць відомих зарубіжних учених, як-от Г. Фолдера, Е. Ріхтера, Ц. Вернера, Е. Вістера та ін., переконує в невичерпності проблеми запозичень і новотворів. А наявність лише в цьому списку 22 наукових публікацій автора посібника дає підстави твердити, що рецензований посібник – це результат серйозної системної праці задля сформування у майбутніх фахівців зацікавлення словотвірними процесами як у їхньому фаховому мовленні, так і в національній українській мові загалом.